

הסביבות

עלון להפצת המוסר

"אוהל יוסף" - נובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

כסלו התשפ"א

פרשת וישב - חנוכה

גליון מספר 318 (315)

דגל המוסר לרבנו גרשון ליבמן זצ"ל

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען" (לי"ז - א)

אבל רש"י מבאי כאן מדרש, יעקב אבינו אמר, כי ארד אל בני שאולה, כי ארד, זה לגהינם, שסימן זה היה מסור מפי הגבורה שאם לא ימות אחד מבני מובטח לי עולם הבא, ואם חלילה ימות, "ארד שאולה" לגהינם, ובשביל זה "וימאן להתנחם" שירד לגהינם.

אבל באמת צריכים להבין, איזה סימן יש בזה, מה הוא חייב בזה שאם ימות אחד מבני שירד לגהינם? אלא מכאן יכולים לקח ציור איד שיעקב הגיע למדרגה שכל הענין של השבטים לא היה ענין פשוט כמו

סתם משפחה, אלא היה אצל יעקב אבינו היה ההשקפה של עם ישראל, ויעקב אבינו רצה על ידי השבטי קה להגיע להשקפה זו. סוף מעשה במחשבה תחילה, כמו למשל כל מה שאנחנו מדברים מה היה יעקב אבינו, ומה שרואים שהיה באברהם אבינו, וכמו

שואמרים על ר' ישראל בילדותו, שאם היה יודע בילדותו לאן שיגיע אחר כך, שהיה עושה בית המוסר בכל עיר, ממילא היה ההשקפה של ר' ישראל, להחזיר את כל העולם לטוב, ואם זה ההשקפה של ר' ישראל, כ"ש האחרונים והראשונים וכ"ש מאבינו יעקב, והרי לא נוכל לצייר את גודל ההשקפות שלהם, אבל לכה"פ מעט מזעיר, יכולים אנו להבין, מה שהיה בהשבטים, זה היה כמו משל לייסדים ישיבה, שאי"ז ישיבה סתם, אלא בשביל ההשקפות, וכמו שהסבא זצ"ל היה רק מתנחם רק המשך בעמוד ב'

כשהביאו את כתונת הפסים אל יעקב אבינו, אומרת התורה "ויתאבל על בנו ימים רבים ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו, וימאן להתנחם". ויש להתבונן איד זה יעקב אבינו לא רצה לקבל ניחום, "וימאן להתנחם", וכבר ר' שמחה זיסל אמר, שכל הדיו של אבילות זה חוק, ויש גם גדרים של זמן בדיני אונן או אבילות שלושים יב' חודש, וג"כ הדינים של "לא תשים קורחה על מת" דהיינו שיותר מדאי אסור להתאבל על מת, וזה מה שנוגע לכל בן אדם, וכ"ש אצל אנשים יותר גבוהים. כמו שמצינו בחז"ל איד שהיה להם גבורה כזו שהיו יכולים לכבוש את ההתקשרות למת, ודוקא אצל יעקב אבינו וימאן להתנחם? אמת, זהו אסון נורא כזה, ולכן ויקרע בגדיו ויתאבל על בנו ימים רבים, וכ"ש יוסף בן מת.

עדיין, איד זה שאחרי שקמו כל בניו וכל בנותיו לנחם, ואעפ"כ לא קיבל. וכמו שאמר הספרות קבל אבילות לכל ימיו, וגם לא רצה לשמוע תנחומים בכדי שלא ישתכח אבלו ממנו.

וברש"י פירש, שאין מתקבלים ניחומים על החי. אך כאן הלא היה סבור שמת, ואמרחה רעה אכלתה? סוף סוף ידע יעקב אבינו שמת, ולמה לא התנחם? ועל יצחק אבינו כתוב שהוא ידע שלא מת, אך למה יעקב היה באבילות כל ימיו ועל ידי זה נסתלק השכינה, ועל זה יצחק בכה שלא תשרה שכינה עליו, ומהו ההיתר שזה יפריע להשראת השכינה יעקב אבינו.

מעשה מוסר

נרות חנוכה בגיא צלמוות

חבירו, והציע אף הוא: "אני אתרום לקיום המצוה את שרוך הנעל שלי, והוא יוכל לשמש כפתילה". שמחו היהודים על 'פתרון' ההדלקה, וסיכמו ביניהם להתכנס בשעה העיודה המסוכנות של הנאצים ימ"ש כדי לקיים את המצוה. האדמו"ר מבלוז'וב כובד לברך ולהדליק. בחיל ורטט הוא מברך את שתי הברכות הראשונות, "להדליק נר של חנוכה..." "רשעיה ניסים לאבותינו..." לפני הברכה השלישית, הוא נעצר, עוצם את עיניו ביתר דביקות, ומתוך כוונה יתירה הוא מברך את הברכה: "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", ומדליק את הנרות בשמחה. אחר ההדלקה ניגש אליו אחד היהודים המעונים, ושאל אותו: "בשלמא את שתי הברכות הראשונות בירך האדמו"ר טרם קיום המצוה, אבל הברכה השלישית - 'שהחיינו'?! וכי באמת כך הם פני הדברים, על מה 'שהחיינו וקיימנו והגיענו'?! לאיזה זמן שמחה הגענו כרגע? להדליק נרות בכזאת

הימים היו ימי השואה האיומה. המקום - מחנה 'ברגן בלזן'. היהודים היו נתונים בפחד נורא ואיום מהנאצים ימ"ש, מדוכאים מושפלים וכואבים. והנה, עברה שמועה במחנה, שהיום הוא יום ראשון של חנוכה. עז היה חפצם של היהודים לקיים מצות הדלקת נרות חנוכה, אך כיצד יוכלו להדליק אם אין ברשותם לא שמן ולא פתילות?! גם לו היו ברשותם מוצרים אלו - היאך יוכלו הם להשתמש בהם, תחת עיניהם האכזריות של הנאצים האורזים ימ"ש, הלא רק יראו את היהודים עוסקים בענייני המצוה - מיד יענישו אותם וייסרו אותם שבעתיים על מכתם. גם האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל והאדמו"ר מבלוז'וב זצ"ל היו בין יושבי המחנה. בצר ליהודים, באו לפני האדמו"רים ושחו להם את בעייתם, כיצד ידליקו נרות חנוכה בלב התופת? התייעצו הצדיקים ביניהם, ואחד מהם הציע: "ברשותי ישנה משחת נעליים, והיא קצת שמנונית, יתכן שהיא תבער קמעה!" שש האדמו"ר השני על הצעת

מה שאדם חושב וחולם עליו, לא די שזה ראייה היכן הוא נמצא, [אם רואה את עצמו עשיר ... או תאוה אחרת ...] אלא גם ראייה היא להיכן הוא רוצה להגיע... כל מי שחולם להיות במדרגות אפילו גבוהות מאד, מצליח ע"י כך לשייך את עצמו למדרגה זו, ולהינצל בכך מיצר הרע. "גדלות" ודמיון של האדם להיות בר מעלה, מרחיק ממנו את המפריעים הגורמים לירידה ר"ל.

חלום של האדם

"ויוסיפו עוד שנה אחרת על חלומותיו" מה ראה יוסף לספר לאחרים על חלום? והלא יודע היה שישנאו אותו על כך? ויעקב אבינו, מדוע לא גער בו על חלומותיו?

החלומות של האדם, הם התמונה היכן הוא אוחז... האדם בזמן חלומו, משוחרר הוא ממגבלות העולם הזה, ולכן, הוא נמצא היכן שהוא קיים! וכשאדם חולם על מעלות רוחניות, סימן מוכרח הוא, ששם נמצאים נפשו ומהותו, ובמקום חלומו הם.

לספר את החלום, זוהי דרך להפוך את החלום למציאות ברורה אף בעיני אחרים, ובכך הוא מחזק את מקומו בעולם לפי חלומו. חלומות רבים, אם מספרים אותם לאחרים, בכך מראים אנחנו את עצמינו בעיני אחרים, ובכך יקבע מקומינו מול האנשים האחרים ורצונותיהם. - הרבה אנשים חולמים - אבל מי שמספר, הופך את זה למציאות קיימת אף בעיני כולם.

במדרש: יוסף אמר לאשת פוטיפר בזמן הנסיון "למוד הוא הקב"ה להיות בוחר באהובי בית אבא עולה... אם אשמע לך, שמה אבחר לעולה, ואפסל מן הקרבן ... רגיל הוא הקב"ה להיות נגלה לבית אבא בלילה ... שמה יתגלה אלי...". יוסף הוא בחור בן שבע עשרה, הנמצא במקום טובה כמצרים, אך החלום שלו - "שהקב"ה ירצה לדבר אתו, ואולי יבחר בו לקרבן עולה" זהו מה שמציל אותו מהחטא. והיאך?

אנחנו נמשיך לחלום. נודע, כי אם בחלום שלנו, אנחנו לא נמצאים במדרגות גבוהות, ואדרבה, ח"ו להיפך ... זהו יהיה המודד שלנו מה אנחנו, ולאן אנחנו צריכים להגיע. להשיג שיתוכינו את דרגתינו ולעשותה למציאות.

הסביבות

- דגל המוסר..... עמוד א'-ב'
- על פרשת השבוע..... עמוד ב'
- פתגמים ואמרות..... עמוד ב'
- פניני חנוכה..... עמוד ג'
- דגל המוסר חנוכה..... עמוד ד'
- חנוכה..... עמוד ו'

זגל המוסר - וישב / המשך

בשביל זאת הישיבה, ובשביל השקפה הזו שכל הקיום של עם ישראל תלוי בזה, ובלי זה אין חיים, וכי על ידי מוסדות השורט או הלינס? חלילה. בודאי שקיום נצחיות של עם ישראל תלוי בזה, וכ"ש מי שהוא בר דעת, וגדולי ישראל בודאי, וכ"ש יעקב אבינו, כל מה שאנחנו רואים, וזה לא מספיק, אלא גם מה שאנחנו שומעים, כל מה שהיה, וכל מה שיהיה, הוא בגדר סוף מעשה במחשבה תחילה.

וממילא יכולים להבין, שמובטח לו שאם לא ימות א' מבניו אינו רואה גהינם, שיעקב אבינו הרגיש על עצמו את כל האחריות, שכל בן שלו אינו סתם בן, אלא שבו יהיו כל ההשקפות, ונשאר לו סימן מפי הגבורה שמכל אחד מהבנים יצא שבט, שהם יהיו חקוקים על חושן משפט והאפוד ויקבלו את התורה, ולהיפך חיו, אם ימות אחד מבניו או יהיה גהינם, והוא שיעקב אבינו תלה העוון בעצמו וימאן להתנחם. וכמו שמספרים על הסבא זצ"ל שפעם היה בחור אחד שהלך כל הלילה, והיה הסבא בוכה עליו, ועוד הפעם מחר היה כך, וגם אצלו עדין לדאוג על כל אחד, וכבר אמרו "אחד מבני החבורה שמת תדאג עליו כל החבורה" מה זה שהלך? ולמה הלך? וכמו שמספרים על אחד שהלך על קברי אבות להתפלל כשלא הצליח להשפיע על אחד, ואח"כ הצליח וכו'. ואנחנו גם צריכים ללכת על קברי אבות, ולהיות רואים שאם ימות אחד מהשבטים, אז החסרון בנו, כמו למשל אצלנו ילדים חוזרים וכותבים מכתבים ... איזה מכתבים ..., וכי אם היה לנו הרגשה וכי לא היינו מסירים הנעליים להתאבל? כמו שמספרים על אחד מתלמידים של ר' ישראל, בזמן שהיו מסיתים ומדיחים את הילדים, תיכף הסיר המנעלים באבילות, וכ"ש עכשיו בתקופתנו כשחזרו הילדים ועובו, הלא על פי דין היה צריך לקרוע קריעה ולשבת ולהתאבל אבילות, ורק אם יש לתלות ידיו לא שפכו את הדם הזה, אז אנחנו נקיים מגהינם, ויעקב היה בטוח שאם לא ימות

אחד, זה יהיה טוב, ואם ימות יקבל גיהנם, יעקב אבינו מפחד מגהינם, שאם לא הצליח זאת אומרת שאפילו אם חסר רק אחד, יש בשביל זה גהינם, וצריך להרגיש האחריות כמה נוגע. וכל ההשקפה הזאת אומרת מה נקרא ההשקפה בתקופה, וכ"ש הישיבה שלנו זה כמו אצל יעקב אבינו וזה הוא קיום העולם, כמו שאמר רבי אהרן קוטלר כשנכנס בישיבת "בית יוסף" וראה מאתים תלמידים, אמר, לא מאתים תלמידים אני רואה, אלא שתי מאות ישיבות אני רואה!! כמה זה בירור אצלנו שחסר לנו כל ההשקפה.

וממילא כל אחד צריך להיות וימאן להתנחם, וזה נוגע לקיום הנצחיות לעם ישראל, ואפילו בתקופה כזו של חנוכה כמו מתתיהו ובניו, שאהרן שהיה לו חלישות בדעתו הקב"ה אמר שאתה מטיב את הנרות ונחה דעתו. וכ"ש עכשיו בזאת התקופה ממילא היה צריך להיות ויתנחם כל אחד שבא לישיבה, הוא לא סתם בא אלא כמו מתתיהו ובניו, בתקופות של פרצות כאלו, שיש מלחמות עם המתיוונים, כמה היה צריך להרגיש תיכף את ההרגשה וההתמסרות להשקפה מתתיהו ובניו, וזהו התכלית כמו "הכזונה יעשה אחותינו" וימאן להתנחם ממלחמות - אם מקריבים חזיר על המזבח, ואם לא הגענו, זה הבירור כמה אדם מקושר, ועוד לא התנחם על ההשקפות של המשפחה ושל העולם, והתכלית זה עליו באלו הימים של חנוכה להרגיש איך הצליחו בתקופה מתתיהו ובניו.

ועלינו לעשות אדם בעלמנו כדמותנו, להרגיש שאם ימות, אני רואה גהינם, להרגיש שכ"א שבא לישיבה שירצה להיות שבטו ואם להפך, הוא חושב שהוא מת, דבר זה גהינם, וימאן להתנחם מזה ולא מספיק א' שבטים, ולא נהיה תיכף מתנחמים.

עלינו להגיע להרגיש שאין תקוה אחרת אלא מתתיהו ובניו, ועלינו לשאוף להשקפה כזו של מתתיהו ובניו.

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשת השבוע

החפץ חיים זצ"ל

“ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדולמי ושמו חירה (לח, א)

כתב רש"י: "למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אילו אמרת להשיבו - היינו שומעים לך", עכ"ל. ומבואר כאן, שהתביעה הנוקבת על יהודה באה מצד האחים עצמם, למרות שגם הם בעצמם השתתפו במעשה המכירה של יוסף, מכל מקום הם טענו כנגד יהודה, מדוע לא השפעת עלינו באותה שעה שלא למכרו אלא להשיבו לאביו!

אמר על כך מרן המשגיח רבי ירוחם ממיר זיע"א כי הדברים הללו מזכירים מעשה שהיה מספר הסבא קדישא מרן בעל ה'חפץ חיים' זיע"א: איש אחד הנקרא 'וואלקאטשינער', היה סוחר גדול ביי"ש, ובאותה עת היה המיסוי הממשלתי בענף זה גבוה מאוד, והיה איש זה רגיל להעלים את עסקיו ולגנוב את דעת הממשלה, עד שנתעשר מזה מאוד. וכל זאת עד לאותה הפעם שנתודעו לו ותפסוהו, או אז הוליכו אותו בשלשלאות של ברזל למאסר, אשר אחריתו מי ישורנה... והנה בדרך לגורלו המר, העבירוהו בעיר 'ראקוב', אז ביקש וואלקאטשינער מהשוטרים שאחזו בו לסור עמו לרבה של העיר, וכאשר הוא הובא לפניו, הוא פתח בצעקות נוראות על הרב, הלא אתם ידעתם מה הם עסקי הרעים, מדוע איפוא הנחתם לי לעשות מסחר כזה? וכי לא יכולתם למנוע זאת ממני, ולהתריע בי שסוף גנב לתליה?

והיה הסבא קדישא זצ"ל מסיים את המעשה ואומר, כי תוכחת מוסר נוקבת יש כאן, מאחר ועל דרך זה יהיה לעתיד לבוא, כאשר יוליכו את הרשעים לגיהנם, הם יבקשו שיעבירו אותם דרך הרב שלהם, ואז הם יקומו עליו בצעקות ובתביעות קשות - מדוע לא הוכחת אותנו ומנעת אותנו מלעשות מעשים רעים? ועל כן, זה שנמנע מלקיים את המצוה הגדולה של "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא", עליו לדעת, כי התביעה הנוראה על חסרון התוכחה תבוא עליו - מהחוטאים עצמם, הם שיתבעו ויזעקו עליו, הלא אילו היית מוכיח אותנו היית מונע אותנו מן החטא? וסיים מרן המשגיח זיע"א, כי כדבר הזה רואים אנו גם כאן במעשה מכירת יוסף, כי האחים ביקשו בתחילה להרוג את יוסף, ויהודה הוא זה אשר עמד כנגדם ומנע זאת מהם, ותחת זאת הם מכרו אותו לעבד, ומכל מקום למרות שהם עצמם חטאו במכירתו, היתה להם זכות תביעה כנגד יהודה, כיצד הנחת לנו למוכרו? הלא "אילו אמרת להשיבו - היינו שומעים לך", "הלא איום ונורא המוסר השכל היוצא מכל זה!"

מחשבת מוסר

אמרות ופתגמים

<p>"חמתגאזא בשכלו וחמטוער במעשיו, מה יתרונו על תבירו? רק במה שממוחו יחיה ארוחה לחריבה תולעים, יותר מהבירו שיש לו מה קטן." (נר ליצהר - פנקס הקבלות של נובהרדוק)</p>	<p>"סדאי לחחויק מאה גחורים בשביל אחד מציון!!" (המהר"ל דיסקין)</p>	<p>"שלוש ברכות ראשונות מסדר שבחו של חקב"ה ואח"כ שואל צרכיו. וא"כ מדוע גברית "אתה חונן" מתחיל בסידור שבח אתה חונן לאדם דעת משיא"כ כל הברכות תיכף שואל? כי הדעת הוא ענין גבוה שצריך ע"ז סידור מיוחד." (הסבא מסלבודקא)</p>	<p>"על כל צרה שלא תבא און ראני לומר דרעי, רק מר" כי און רע בחחלט מן השמים" (בעל חפץ חיים)</p>
<p>"אם האדם הוא כזה שעושים עימו מה שרוצים, א"כ הרי הוא סדומס, כי גם מכות הקיסור יש לו תוחת גדולים והוא דומס, כיון שאינו ברשותו." (חכם אחד)</p>			

פניי חנוכה

הדלקת נרות, דקדוק במצוות

כתב הרמב"ם (חנוכה ד' י"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להזהר בה, כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח הקל והודיה לו על הנסים שעשה לנו" עכ"ל. - וכבר האירו דזו המצוה היחידה שבה הרמב"ם כותב "מצוה חביבה היא עד מאוד"

* * *

"יודה וישבח לאדון הכל שזיכהו במצוה ההיא, ויעשה אותה באהבה וחיבה, ויאמר מי אני ומה חיי שפל ואפל לרא"ש והלואי אעבוד בכל כחי וגופי וממוני ביום ובלילה ואשיג צד מה רצונו וחפצו שימצא נחת רוח בעבודתי ומעשה ידי אחר כל ההכעסות שאני מכעיסו בפועל כפי ובעלילתי בעבור רצונו בכל רגע ובכל שעה, והוא מאריך אפו ונותן לי חיים ושלום ואינו מקפח מזונותי וטובותי מפני זה, ואיך אני לא אכיר בטובתו הגדולה ובגמולו השלם, וכשיבא לידי מצוה גדולה וקטנה אשתעבד עצמי וממוני לעשיית המצוה ההיא בכל לב ובכל נפש, ובפנות האדם אל הענין הזה לא יתראש בשום מצוה להניחה שתעשה ע"י אחרים אלא יאזור כגבר חלציו ויעשה המצוה בכבודו ובעצמו בזהירות ובזריזות (סדר היום, סדר חנוכה)

* * *

וענין מצות חנוכה זו אל תהי קלה בעיניך מפני שהיא מדברי סופרים, כי היא מן הגדולות ונוראות, כי בזמן הזה הקב"ה גמלנו רב טוב והציל את נפשינו ממוות ולא נתן למוט רגלינו ביד מבקשי רעתינו, וכל המזלזל בעיני זה נראה שכופר בטוב שהיטיב עמנו אלוקינו יתעלה ויתברך, ואינו שמח בשמחת ישראל ואינו חושש בגאולתם ובנחמתם ח"ו" (ספר סדר היום, סדר חנוכה.)

טעם לאכילת סופגניות בחנוכה

טעם נחמד למנהג אכילת סופגניות בחנוכה, אמר רבי שלמה זלמן אויערבאך. מובא באור זרוע [סימן שכ"א] שהמילה "חנוכה" היא מלשון "חינוך", כי בימים אלו חנכו מחדש בבית המקדש את המזבח שננטא על ידי היוונים. אך בגמ' מבואר, שבחנוכת המזבח טיהרו את כלכלי המקדש, אבל את אדני המזבח ששיקצו היוונים לא ידעו איך לטהרם, ולכן גנזום, והצטערו על כך לכן הרגילו את עצמם לאכול מאכלים שמברכים עליהם ברכה מעין שלוש, שבה מזכירים "ועל מזבחך", להבדיל מברכת המזון שאין מוזכר בה המזבח בייחוד.

"à כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואפילו הקב"ה גזר גזירה, הוא מבטלה" (שבת סג).

* * *

אנשים מן השורה היו עומדים משתוממים לנוכח המתיחות של הגרי"ז סאלאווייציק זצ"ל המורגשת בעליל סביב ענין קיום המצוות כהלכתם. אלו מתוכם שהיו מבני ההמון השטחי התקשו להבין על שום מה חרד את כל החרדה הגדולה הזאת. מה היתה טיבה של אותה חרדה? הגרי"ז זצ"ל התייחס לכך לעתים, וכך היה אומר: הכל מבינים שכאשר מונח סכום כסף של מליון דולר במזומנים באמתחתו של אדם, אך טבעי הוא שימשמש בכיסו כל שעה כדי לוודא שהסכום הגדול עודנו מונח בטח ברשותו. גם אם אין חשש סביר שהסכף כבר הספיק להעלם לאחר שכבר בדק זמן מה קודם לכן, אף אחד לא ישתומם על המתח הרב בו הוא שרוי. ואם יבחינו בו שהוא בודק שוב ושוב בכיסו, על מנת להבטיח לעצמו שהסכום הגדול עודנו ברשותו והוא שמור היטב, יתקבל הדבר בהבנה. שהרי לא דבר של מה בכך הוא - "מליון דולר!!" - "בעיני", אמר, "המצוות הן המליונים, ואין פלא, איפוא, שאני כה מתוח וחרד עליהן..." (מפי הגר"א ארלנגר)

* * *

הירא את דבר ד', יחמיר וידקדק וישים נפשו בכפו על מצוה קלה כמו על החמורות, כי לא יבינו לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות, אך יבינו לגדולת המזהיר עליה יתברך" (רבינו יונה שע"ת ג' כ"ג)

* * *

נתן נפשו על כל דקדוק ודקדוק ממאמרי חז"ל, ללמוד וללמד ולקיים את כל דברי תלמוד תורתם, כמעט נפשו יצא עליהם" (הגאון רבי אברהם זצ"ל, על אביו הגר"א מוילנא זיע"א בהקדמה לשנות אליהו סדר זרעים)

* * *

פעם התבטא מרן הגרי"ז זצ"ל ואמר "לקיים מצוות אי"ז דבר קשה כל כך... אולם לדקדק במצוות בכל הדקדוקים וההקפדות זהו הדבר הקשה... זה מה שהקב"ה רוצה מאיתנו..." (עובדות והנהגות לבית בריסק)

* * *

הקהילות יעקב זצ"ל אמר לאחד: לעתיד לבוא יהא ההבדל בין מי שמדקדק בהלכה למי שאינו מדקדק, כמו הבדל בין קוף לאדם.

תרוצים על דרך המוסר על קושיית הב"

הקשה הבית יוסף למה חדליקין נרות חיים, וברי הנס לא היה כי אם ז' ימים, דליום אחד הספיק השמן?

להורות לנו שה' יצילנו גם להבא

טעם הענין שקבעו חז"ל שמונת ימי חנוכה, ו"ל משום שרצו להודיע לדורות שהנצחון שנצחו את היוונים היה נס גדול, שכל עיקר כוונת היוונים היתה לאבד דת יהודית ולהפך אור לחושך, וכלל ישראל לא הבינו זאת רק מעט מזער חשמונאי ובניו, ולכן שאר העם לא מסרו נפשם כראוי לענין זה, ואפילו הכי עשה הקב"ה נסים גדולים להורות לנו כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו הגדול, ואם יקום עלינו ח"ו עוד אומה רשעה כאלה, נדע למסור נפשנו יותר, ולזה בא ענין התעוררות בנס שנעשה בפך של שמן ז' ימים, וקבעו ח' ימים לעורר על נס הנצחון שהיה נס הנוגע לעיקר שרשן של ישראל. ולכן ביום ח' שמדליקין שמונה נרות והנס לא היה רק ז' ימים, וכקושיית הבית יוסף כידוע, עי"ז ניכר ונתפרסם עיקר הנס, דהוא נס ההצלה, שגר ישראל לא יכבה לעד, ולעורר אותנו על להבא שיאיר הקב"ה אורו עלינו ובמהרה יוציאנו מאפילה. ועל זה מרמז הדלקת יום ח', אפילו שלא היה אז נס השמן כנ"ל, אבל אנו מדליקין מפני נס ההצלה שנשארונו בדוקים בהקב"ה שהוא נר ישראל.

לזכר זה שבטחו בהש"ת לבדו

עוד יש לומר לתרץ קושיית הבית יוסף, דנודע מפי ספרים וסופרים כי בימי היוונים היו הרבה מתיוונים בישראל וחשבו שעי"ז ינצלו מהם, אלא שהחשמונאים הקדושים לא ראו בזה דרך אשר ישכון אור, וממילא לא הי' להם שום עצה אחרת רק להרגם ובכך לא יזיזו זיז כל שהוא מדרך התורה הקדושה, ועי"ז באמת באה תשועה גדולה בישראל, ולכן י"ל נקבע שפיר יו"ט ראשון דחנוכה לזכר זה שבטחו בהש"ת לבדו, ויצאו נגדם למלחמה כי אין שלום אמר ה' לרשעים, וזהו עיקר היו"ט של חנוכה. (פרדס חיים)

מורשת ישראל והשלכת דעות כוזבות

בעת מלחמה קשה זו מעטים בלבד שמרו על מורשת ישראל סבא ואילו רובם נמנו על המתיונים. ואולם משאירע נס נצחון זה וקבעו ימי חג בהלל והודאה או אז התאחדו כולם ביתר שאת ועוד וקיבלו עליהם את החג באהבה ובקדושה ובכוונה איתנה לחזק בדקם ולהשליך את פסיליהם ודעותיהם הכוזבות מאחרי גוים. ומתורץ קושיית הבית יוסף שקבעו יום טוב גם ביום א', על הגה"ק מקלוינבורג)

הנס שנפלו חיים ביד עוסקי תורתך

בבית יוסף הקשה על מה קבעו את היום הראשון, כיון שנס השמן לא היה רק ז' ימים, ונראה לתרץ שבמלחמה זו נעשה נס

מיוחד, וכמו שאנו אומרים ב'על הנסים' - 'זוידים ביד עוסקי תורתך'. שנכנעו היוונים הרשעים תחת יד החשמונאים הצדיקים שהם מ'עוסקי תורתך', ואף שמדריך עוסקי התורה שהם חלשים ותשושי כח, וכדאיתא בחז"ל 'מאן מריעי רבנן', בכל זאת בסייעתא דשמיא נצחו החשמונאים את היוונים. ועל ענין זה קבעו את היום הראשון.

על השמחה שהכל הלך למישרין

עוד יש לתרץ קושיית הבית יוסף על פי מה שכתב בנר למאה, שהדלקת המנורה בלילה הראשון היתה ע"י עץ ארוך שהכניסוהו מבחוץ אל תוך ההיכל, מכיון שהכהנים היו טמאים וכו' עיי"ש דבריו, וגם שהיה להם רק שמן מצומצם כדי הדלקת לילה אחד בלבד, וממילא חששו מאד שמא לא יצליחו לקיים את ההדלקה כראוי, ולאחר שבעזה"י הדליק הכהן את המנורה כדת וכדין, היתה השמחה גדולה עד מאד, בבחינת מה אדיתא על הכהן הגדול במוצאי יוה"כ - 'ויו"ט היה עושה לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקודש', ועל זה קבעו את היום הראשון ליו"ט.

על השמחה שנתקבלה תפלתם

עוד יש לומר ליישב קושיית הבית יוסף, על פי מה אדיתא ביוסיפון והובא בסדר הדורות, דכשבאו להדליק הנרות לא מצאו אש להדליק, לפי שאי אפשר להדליק את המנורה אלא מאש המזבח, והתפללו וזעקו אל ה', ושמע ה' לתפילתם ויצאה אש

דגל המוסר לרבנו גרשון ליבמן זצ"ל - חנוכה

חכמי קבע את נוסח ההודאה על נס חנוכה, גם בתפילת העמידה וגם בברכת המזון. **אנו מודים לך** על כי: מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים.

בני ישראל אנו, מאמינים בני מאמינים, לא מטילים שום ספק ביכולתו של הקב"ה להושיע, כי אין מעצור לך להושיע ברב או במעט. וכן ראית בכל המצבים: "כי בא סוס פרעה" אומרים חז"ל: כל הסוסים בעיניו יתברך כסוס אחד, סוס ורוכבו רמה בים. ובכל מערכות ישראל, **תמיד למדנו איך לא להתפעל מן החמות**. הקב"ה מתפעל דווקא מן האיות, אף כי היא "המעט".

אבל יש להתבונן בכל זאת במחשבת החשמונאים, איך יצאו למערכה כזו! **הרי אסור לסמוך על הנס**, ואיך לא חשבו לפני צאתם שאולי אסור להם לעשות צעד כזה שזמא הוא ח"ו בבחינת "מאבד עצמו לדעת". **איך העיזו לצאת נגד עם שלם**, כאשר הם חלשים ומעטים ואין שום סיכוי נראה לעיניים כי יצליחו בהרפתקה כזו. והרי זה דומה לזוכו היוצא למלחמה נגד אריה, וזה ויהי עולה על הדעת? **מאיכן שאבו אומץ כזה?** מאין קיבלו הצדקה לגבורת נפש כזו?

האדם מופעל על ידי שתי תכונות, שני כוחות: **השכל והרגש**. כשהאדם נגש לבחון מצב כלשהוא בדרך שכלו, או כשבא לפסוק איו פסיקה בהלכה, הוא מקיף את הענין מכל צדדי, בקרייתו, בלי התפעלות. וכן, אם צריך לצאת למלחמה הוא לומד את דרכי האויב, את כוחו, את מספרו, את מנהיגו, ומחפש עצות ותחבולות איך להתגבר עליו, איך לתקוף אותו ובאיזו צורה לנצח אותו. ואם הוא מגלה מכשולים שאין בכוחו לעבור אותם, או הוא עוקף אותם, והוא חושב רק על הדרכים אשר בדרך הטבע מבטיחים את נחוונו.

לא כן הדבר כשהאדם נקרא להכריע באיזה ענין לא על פי שכלו, כי אם על פי כוח ההתפעלות שלו, על פי הרגש שלו, או הוא אינו משתמש בכוח ההיקף. הוא מניטמנס כולו בנקודה אחת הדוחפת אותו, ומסתירה ממנו את כל המכשולים, את כל החולשות. הנקודה שממנה הוא מתפעל, היא מפעילה אותו ומכרעת את הכף לצידה, כל המכשולים כאילו אינם קיימים, הוא עוקף אותם ומבטל אותם כעפרא דאריגא. לדוגמא, כשהאדם נתון בשליטת הכעס, לבו כואב ורותח, **הוא מסוגל לעשות מעשים שלא היו עולים על דעתו כלל** כשהוא לא בעידא דדיתחא. זהו סודה של מידת הקנאות. האדם נתון תחת הרגשותו ומופעל על ידה, ואינו חושש מן העולד, **כל דרך ישרה בעיניו** כל מכשול כאין לעומתו. הוא מופעל על ידי דחיפה פנימית שאין יכולת לעצור אותה.

במסכת ברכות (כ): כי הא דרב אדא בר אבהו, חייבה להיהא כותנית דהות לבישא כרבולתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה מיה, איגלאי מילתא דכותנית היא, שיימה בארבע מאה זוזי וכי... כשראה את האשה הלובשת בגד אסור, **נתחמם דמו בקרבו ואינו יכול לסבול לראות דבר אסור**, ואפילו לא עלה על דעתו אולי היא לא בת ישראל, **אלא מיד מסר את נפשו** כדי לסלק את האיסור מן העולם. את המעשה הזה הגמרא מביאה כדי להרים על נס את מסירות נפשם של הראשונים, וכדי להסביר למה רק להם הקבי"ה עשה ניסים. מדוע ה' אינו עושה ניסים לדורות האחרונים? **זה בגלל שאינם מוסרים את נפשם**. **רואים כאן** שהגמרא מתפעלת ממידה זו של קנאות ומסירות נפש המפעילה את האדם אף נגד השכל הצרופ והקר. ר' אדא בר אבהו, לא חשב אם היא בת ישראל או גויה, לא חשב כמה עולה הבגד, והאם ביכולתו לשלם או לא. לא חשב האם מעשה כזה אפשר לעשות ברחוב, ברשות הרבים וכו'. הרגש הפעיל אותו והסתיר ממנו את כל השיקולים של השכל. **הוא אינו יכול לראות מעשה אסור** וזה מסביר את כל

התרגומות. **הם רואים איך היוונים הולכים ומתעצמים וגוויים גורות על עם ישראל** "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך". רבים מהיהודים מתמכרים מרעונם ליוונים, משתחווים לאליל היווני המפתה ומבטיח אשר וכבוד לעובדיו. התורה נרמסת וחילול ה' גדול סכנה גדולה לכל עולמה של תורה ולשאי דגלה. מה יהיה על הנער? על הדור הצעיר? מה יהיה על המקדש? מול כזה מצב, **אין הם יכולים** לשבת ולשקול הענינים בשכל קר וביישוב הדעת. **יראת ה'** הטהורה שבערה בהם והגש הקנאות למען תורת ה' ולמען טוהר עם ישראל, הוציאו אותם לפעולת הגנה בלי להביא בחשבון אם הם יכולים או לא. דבר אחד ברור: **שאת המצב הקיים אי אפשר להמשיך**. צריכים ומוכרחים לעצור את ההידדרות.

בזה מוסבר תמיד ההבדל בין פורים וחנוכה. **בחנוכה** אין אנו נוהגים להרבות בשמחה ובמשתה, וסעודות לבסומי בפריא עד דלא ידע וכו'. וגם אמירת הלל קבעו חכמי חנוכה בלבד. אמירת ההלל יום יום היא אחד מעיקרי פירסום הנס ואין צורך בריבוי סעודות, מאכל ומשתה. **ההסבר מובן: בפורים** המון הרשע רצה להתנכל ולכלות את הגוף של עם ישראל, את מיציאותם הפיזיות, "ביקש להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים", **ההצלה היתה הצלת הגוף** של כלל ישראל. על ההצלה הפיזית הזו, אין שייך לומר הלל, אלא יש להרבות בסממנים פיזיים, משתה ושמחה.

אך בחנוכה אין הדברים דומים. היוונים לא זממו להכחיד את גופו של עם ישראל, אלא רק את נשמתו. את מיציאותו הרוחנית לכטל מן העולם. שעם ישראל ימשיכו לחיות, אך "יכלל הגויים בית ישראל" היותנקות מכל העבר, מן האמונה מן הנסים, "כתבו לכם על קרן השור" וכו'. להוריד מהם את עדיים מחר חורב ולשלוט מהם את כל הקדושה להם. זו גויה יותר קשה משל המון. "גדול המתחילו יותר מן ההורג" קבעו חז"ל. **ועל הצלה רוחנית שייך לומר הלל** והודאה יום יום, ובלי תערוכת של סממני שמחת הגוף.

במצב כזה עמדו החשמונאים, מול סכנת כליה לרוחניות של עם ישראל. במצב כזה הם לא יכולים לשבת בחיבוק ידיים, **אין להם כלל את הזמן והאפשרות להתחיל לחשוב** בדרכי השכל, אלא יצאו במרידה בעם היווני האדיר, מעטים נגד רבים, חלשים נגד גבורים, **בלי להתחשב ביחסי הכוחות שאינם מתאים**. זהו כח הרגש, הרצון הטהור המפעיל את האדם לצאת לקנאת ה' צבאות.

ומה הוכח לבסוף "ואתה ברחמיך הרבים, עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם". **הקבי"ה מכיר בניצוץ הטהור ולא נתן לו לדעוך**. הקבי"ה יצא לעזרתם, אלו שמוסרים נפשם על קידוש ה', **הקבי"ה עושה להם נסים ומציל אותם**. אך אותם הכותחים על שכלם ומנתחים את הכל רק בכח השכל הקר, ובוחשים עליו, מתקיים בהם מה שאומר בעל החובות הלכות: **וכל הבוטח בוולת האלהים, מסיר האלהים השגחתו מעליו ומניח אותו בידי מי שבטח עליו**.

את הרגש הזה מפתחים בלב האדם על ידי לימוד המוסר בהתפעלות. **עליו להתמסר ללימוד המוסר** ולפרוק מעליו את השפעת העולם הדגולים תמיד רק בהנהגת השכל ושוללים כל קנאות. **רק על ידי קנאות ומסירות נפש זוכים שהקבי"ה יעשה לנו טוב נסים כמו שעשה לאבותינו בימים החם בזמן הזה**.

חנוכה הוא 'יום טוב' של בחורי הישיבה

דרש ראש ישיבת מיר הגרנ"צ פינקל זצ"ל: **אנחנו עומדים כעת בתחילת ימי החנוכה**. ונראה לעורר בזה הרגשה נפלאה. שהתעוררתי מתוך התפילה שנתייחדה לשבח ולרומם את נס החנוכה. שהנה, אף שמתתיהו ובניו עמדו בגבורה ובעוז בכל הקשיים והניסיונות שהיו להם, מכל מקום מצינו בתפילת על הניסים שנקראו 'צדיקים' ו'עוסקי תורתך'. שבחים אלו ניתנו להם גם בגלל מסירותם הרבה לעסק התורה בכל עת ובכל שעה - עד שנקראו 'עוסקים', וכפי שכבר שביארנו בכמה מקומות ש'עוסק' בתורה היינו שהתורה נעשית כעסק שלו והוא טרוד בה בכל עת ועת. וכן גם משום שמסירותם לא הופסקה עד שסיימו את מלאכתם וממילא הם בכלל אלו המתחילים את המצוה וגומרים אותה שמראים על יקרת המצוה בעיניהם. נמצא על פי זה, שחנוכה הוא הזמן הראוי ביותר להתחזק ולהתעלות בלימוד התורה כפי שמצינו במתתיהו ובניו שלא הניחו את עסקם בתורה למרות קשיי המלחמה. והנה מה כואב הדבר על הרפיון שיש בימים אלו של חנוכה, למרות שהוא הזמן הראוי ביותר להתעלות ולהיות שקועים בעמל התורה. אני בטוח שמי שידע לנצל ימים אלו כדבעי, יתעלה ויתרומם עד שיגיע לדרגה גבוהה כל כך שירגיש את השלווה המיוחדת השמורה לעמלי התורה. ורגילים אנחנו לומר שחנוכה הוא 'יום טוב' של בחורי הישיבה, ולמרות שבכל יום טוב קשה קצת ללמוד, הרי שבחנוכה אסור להתבטל. זהו תורף ענינו של חנוכה, ללחום כנגד מזימת היונים 'להשכיחם תורתך'. ולכן החיוב שלנו הוא להעמיק ולהשקיע את כל מהותנו בעסק התורה הקדושה, שתהא חקוקה בנו בלא הפסק.

חנוכה

פרשת וישב וחג החנוכה

"אין שר בית הסוהר ראה את כל מאומה בידו באשר ה' איתו ואשר הוא עושה ה' מצליח בידו" (לט כג) פירוש מחודש על פסוק זה מפרש רבי משה אהרן יונגרייז, ידועה קושייתו של הבית יוסף בחנוכה, מדוע מדליקים נרות שמונה ימים, הרי ליום הראשון היה מספיק שמן. הט"ו מתרץ ע"פ המעשה של אשת עובדיה שבה אלא אלישע ואומרת לו עבדך אישי מת והנושה בא לקחת את שני ילדיו בגלל החובות שהשאיר, אומר לה אלישע הנביא "מה יש ליכי בבית" [מלכים ב', ד' - ב'], אומרת לו אשת עובדיה "אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן", אומר לה אלישע לך שאלתי כלים מכל השכנים ותמלאי בהם שמן, ההמשך ידוע שאשת עובדיה מילאה בכל הכלים שמן עד שהתמלאו כל הכלים שהביאה, נשאלת השאלה מדוע היה צריך שיהיה לה מעט שמן, נס כה גדול שכל הכלים מתמלאים שמן, האם צריך את המעט שמן כדי למלא את אותם, הנס יכל להתרחש שהכלים יתמלאו מאליהם אפילו בלי מעט שמן, אלא שהקב"ה לא עושה נס לתת ברכה אלא במה שכבר נמצא בעולם, ואפילו הוא דבר מועט, אבל כשאין לברכה על מה לחלו הקב"ה לא עושה נס. וכן בחנוכה, זה שהיה שמן ליום הראשון, עזר שיש לברכה על מה לחלו, ולכן אנו מודים על היום הראשון. גם בפרשתנו, שר בית הסוהר סומך על יוסף הצדיק, אך "אין שר בית הסוהר רואה את כל מאומה בידו" שר בית הסוהר מתפלא על מה חלה הברכה הזאת, הרי "אין מאומה בידו" אין לברכה על מה לחלו, ובכל זאת ה' מצליח בידו.

וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט הולכים להוריד מצרימה" (ל"ז - כ"ה) למה פרסם הכתוב את משאן, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזוק מריח רע. [רש"י].

בעלי המוסר אומרים, בוא וראה חשבוננו של עולם. יוסף הצדיק נגזרו עליו גזירות איומות, הושלך לבור, נמכר כעבד מיד ליד עד שהגיע למצרים, ושם התייסר על חטא שלא עשה והושלך לכלא. ובכל זאת שמרה עליו ההשגחה העליונה שלא יריח ריח רע, כי הכל נגזר עליו, אבל לריח רע לא היה ראוי אותו צדיק, ודבר זה לא נגזר עליו. נורא הוא דקדוק הדין בבי"ד של מעלה, עד כדי פרטי פרטים. וזאת גם בזמן שלכאורה אין להם כל ערך ביחס של העונש הגדול, אצל הקב"ה "כל דרכיו משפט", ואף הפרט הקטן והשולי מחושב, מדוד ושקול ולא נעלם בעת החישוב הכללי. אך יש להבין מדוע התורה מזכירה עניין זה, הרי בשעה זו יוסף נעזב מבית אביו, נעזב מלימוד התורה ועבודת ה' שהיה רגיל בבית אביו ונמכר ל"עבד" ל"ישמעאלים, ומובל בדרך למצרים, כשאינו יודע איזה "עתידי" מצפה לו שם. האם זה מה שמעניין אותו עכשיו, אם יהיה לו בדרך ריח טוב או ריח רע.

בספר "להתעזב באהבתך" מביא משל לילד ששוכב בבית חולים, ואביו נמצא ליד מיטתו ללא הפסק. כשהילד הוכנס לחדר ניתוח, נאלץ אביו להישאר בחוץ. הילד רואה מכשירים רבים ומפחידים, ושואל את עצמו, אבי עזב אותי בשעה קשה זו? לפתע מבחין הילד שאביו מציץ מהחלון ומנופף בידו לשלום. מיד נרגע הילד, והבין שאביו לא "עזב" אותו, אלא כנראה זה טובתו להיות כאן עכשיו, ועדיין אביו משגיח עליו. והנמשל, כשאדם נמצא "בצרה", עלולה להיכנס הרגשה ח"ו שהקב"ה "עזב" אותו, וזוהי ההרגשה הקשה ביותר לאדם. ולכן סובב הקב"ה שיהיה ליוסף "ריח טוב", ויוסף ידע שזה דבר נדיר אצל הערבים שיוליכו עימם בשמים "נושאים נכאת וצרי ולוט", ומבין שזה מכוון מאת ה' שיהיה לו "ריח טוב", ושהוא "לא נעזב" מה, ועדיין ה' נמצא "עמו".

בזה מיישבים גם את קושיית האחרונים [עייני פנ"י שבת כ"א:]: מדוע הקב"ה עשה את נס מציאת פח השמן, הרי טומאה הותרה בציבור והיה אפשר להדליק בשמן טמא, ועוד, הרי עם ישראל ניצחו במלחמה ו"א"כ מדוע בהדלקת נר יב החנוכה עושים זכר רק לנס המנורה ולא עושים זכר לניצחון במלחמה, אלא שהניצחון במלחמה היה ניצחון הכרחי שאל"כ לא היה המשך לעם ישראל ח"ו, אבל נס המנורה הוא נס שמראה את אהבתו של הקב"ה לעם ישראל שאפילו שטומאה הותרה בציבור והיה אפשר להדליק את המנורה בשמן הטמא בכל זאת הקב"ה עשה נס שיוכלו להדליק את המנורה כמצוותה.

רבי יעקב גלינסקי זצ"ל

"זדים ביד עוסקי תורתך" "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים", זה מובן, זה נס ופלא. אבל אין יובן הימשך: "וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך"? שהרי אלו היו הכוחות שוים, שני הצדדים גבורים ושניהם רבים, מדוע לא ימסרו טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים, מה הרבותא בזה?

ושמעתי מהגאון רבי יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל, שהגאון רבי אלחנן סורמן זצ"ל ה"ד, שאל שאלה זו בזמן המאבק הקשה נגד מרשיעי הברית שקמו על היהדות הנאמנה ולא בחלו בשום אמצעי, כולל הסתות והלשנות בזויות, עלילות והשמצות חסרות יסוד, ואף הסגרה לרשויות. ואמר: זהו שאנו מודים בהודאת "על הנסים" שהטורחים הצדיקים ועוסקי התורה גברו על הטמאים הרשעים והזדים. כי הלא אין להם מעצור במלחמתם, ואינם בוחלים באמצעים פסולים ומגונים לקדם מטרותם. ואילו אנו ומגבלים באמצעינו, כי אין המטרה מקדשת את האמצעים. והוסיף רבי מיכל ואמר: זהו שנאמר שעשו היה איש שדה ויעקב יושב אהלים (בראשית כה, כז). ששינוי (זבחים פב ע"ב) שבשר קדשים שיצא חוץ למחצתו נפסול (ב"ב ו"ב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (שמות כב, ל). ופרש רש"י: "בשדה", בלא מחיצות משמע. ואם כך, זה ההבדל בין יעקב לעשו: עשו היה "איש שדה", בלא גבולות וסיגים, מחיצות והגבלות, ואילו יעקב היה "ישב אהלים", היינו מוקף מחיצות וסיגים!

ואספר - בסערת מלחמת העולם הראשונה התערערו סדרי הקהילות. לאחר המלחמה, כשבקש הרב מבריסק זצ"ל להעמיד גדרי הדת על תילם כבראשונה, קרא לפרנסי הקהילה לאסיפה. על סדר היום, לאסור "שחיטת חוץ". אחד הקצבים שחט בכפר הסמוך בלי פיקוח על כשרות השחיטה ובדיקת פנים, בקשו לחסום את הפרצה, ולקבוע שאין לשחוט אלא בפיקוח הדוק של ועד הקהילה. הפרנסים עלו לביתו של הרב, והנה הגיע גם אותו

קצב, בלא שנקרא, התיישב בין הקרואים. איך אפשר לדון בעניינו ולבקר את מעלליו, ולהחליט נגדו החלטות, בעוד הוא שומע וזועם, נוקם ונוטר. איש לא אמר דבר, מפני כבודו של הרב. והרב ישב ושתק. דקה ושתיים, עשר ועשרים, שעה ושעתיים, וקם. קמו כולם, והאספה התפזרה. בלא שנאמר מילה. החלו לצאת, כולל אותו קצב. הנשארים פנו אל הרב: "ילמדנו רבנו, מדוע לא הורהו, בעדינות, לצאת "וזהב הסביר, "עם ישראל נאנק בשעבוד מצרים, ומשה רבינו מצטווה לגאלם. היה עליו לחפוף, לרוץ, אך לא, אחיו מתנבא במצרים, וכשיבוא יאפיל עליו ויפגע. ובגלל זה, דוחים גאולת העם! ואם אכן כן, אין המטרה מקדשת את האמצעים! ואם אדם אחד יפגע, נמנע מפעולה כזו, לא ובש"ף וכך חנך גם לאספה חשובה, להעמיד גדרי הדת על תילה. אבל אם זה כרוך בהלבנת פניו של אדם, בבישוש כשיתבקש לצאת, תבטל האספה ואל יולבנו פניו של האדם!"

אצל עשו, המטרה מקדשת את האמצעים. המטרה העליונה בעיניו, היתה מצות כבוד אב. בבגדי מלכות שמשו (בראשית רבה סה, טז). כשנשלח להביא ציד לאביו, הלך במחשבה ש"אם לא ימצא ציד, יביא מן הגזל" (רש"י בראשית כז, ה), ולבסוף לא מצא, והביא בשר כלב (תרגום ירושלמי כז, לא ובש"ף) וכך חנך גם את אליפז בנו, ששלחו להרוג את יעקב אבינו, והבין שמעשה נורא הוא, אבל "מה אעשה לצווי של אבא" (רש"י בראשית כט, יא)! לא כאלה חלק יעקב" (ירמיה י, טז) זאת הורנו הקדוש ברוך הוא כשלא ויתר למשה רבינו על התממהות של שעה במילת בנו, כששלח מלאך להמיתו. ואלמלא הזדרזה צפורה ומלה את בנה, היינו מאבדים את משה רבינו חלילה, וגאולת ישראל מה תהא עליה. אבל אין המטרה מקדשת את האמצעים! ונספר - מלכתחילה, בקש רבי ישראל סלאנטער להיות "צדיק נסתר", ואף הכין עצמו לכך. למד להתפלל במהירות עצומה תוך כוונת כל הכוונות, התמחה במלאכת הנגרות וסיגל

את היכולת לשנן תלמודו ולעיין בו במהלך עבודתו. בגדו: "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך וטוב לך" (תהלים קכח, ב), יגיע כפים ולא יגיע מח. לבסוף החליט, שלא לשם כך נטעו בו כשרונותיו. החליט לזכות את עם ישראל בתנועת המוסר להשתפרות ולהתעלות. וכדי שאימצוה, מצא לנכון לגלות גאונותו העצומה - הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל מנאו ראש וראשון לגאוני דורו, לפני השרף מבריסק וה"בית הלוי" ושאר גדולי דור דעה! - והיה מסבב בקהילות ישראל ומשמיע שעורי תורה, לפפולים עמוקים שארכו כשש שעות ובהם בלל חצי ש"ס, שהדהימו שומעיהם ובגינם התקבלו דבריו. פעם הופע בוילנא ודרש בפני גדולי תלמידי החכמים בעיר. הציע את הסוגיא ושטח סדרת תמיהות, הציב את יסודו ובקש ליישב על ידו את כל השאלות, ולפתע קם אחד הלומדים והקשה על היסוד המחודש מגמרא מפורשת. חכך רגע קט, ואמר: "הצדק אתכם, היסוד נסתר", וירד מן הבימה. כתרוהו הלומדים וניסו כוחם בדחיית הסתיירה, זה אומר בכה וזה אומר בכה. נענה רבי ישראל ואמר: "באותו הרגע שהזכיר אותה גמרא, עלו במוחי שתיים עשרה דחיות לקושייתו. ויודעני בברור, שכל אחת מהן היתה מתקבלת על דעת הלומדים. אבל אני ידעתי שהן דחיות סרק, והקושיא איתנה. אמרתי לעצמי: אבל הלא אינך דורש כדי לחדש חידושים בעלמא. כל מטרותך לבצר את סמכותך התורנית שיהיו דבריך נשמעים לביסוד תנועת המוסר. ועכשיו, כשישמעו פלומת אלמוני סתר את שיערוך, ועוד גמרא מפורשת שנשכחה ממך, תזלזל בעיני הלומדים ויזלזלו בתנועת המוסר. לא למענך, אלא למען המטרה הנעלה, חדה את קושייתו בקש! וזאת אמרתי לעצמי: ישראל, הלא אתה לומד מוסר! הודה על האמת, וירדתי מן הבימה!" כשמע זאת הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל, מגדולי לומדי וילנא, הצטרף לחבורת תלמידי רבי ישראל מסלאנט! (והגדת)

הגה"צ רבי מנדל יוסקוביץ [צ"ל]

עם שרידי חרב

"כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלך להרגיעו ישראל" (ירמיה לא א) 'שרידי חרב' - זהו התיאור הנכון ביותר, למה שנשאר מכלל ישראל לאחר המלחמה! גם אני כלול בתוכם, היות, שבחסידי שמיים זכיתי להינצל מהתופת הנאצית. כמו"כ, זכיתי מן השמיים להיות באותם ימי חרב יחד עם הרבי רב גרשון זצ"ל, במחנה הריכוז 'שווגן', והוא הכריז שם - שהוא פותח ישיבה! הגעתי לשם מ'אושוויץ', ורב גרשון הגיע מ'סטוטוהוף'. והוא הצליח להעביר אתו לתוך המחנה תפילין... זה היה דבר יקר המציאות אז. התברר, שאחד מאנשי 'הקאפא' היה מוולנה, ורב גרשון הכיר אותו, והוא נתן לו להעביר את התפילין לתוך המחנה.

ישימון: "ארץ צייה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום צייה ושממון, כעניין שנאמר לכתך אחרי במדבר" עכ"ל. דברי רש"י הללו, מזכירים לי היטב את השמועס'ן של רב גרשון זצ"ל על פי שיטת 'נובהרדוק', שהיו כל כך מחזקים ומעודדים אותנו בתוך אותו גיא צלמוות חושך ואפילה. ואפרש דברי:

כשהייתי בגטו לודז', לקחו אותנו ל'חלמנו' - שם רצחו אלפי יהודים. גם אני הייתי בדרך לשם, אבל בחסדי שמיים קפצתי מהעגלה והתחבאתי בעליית גג בלודז'. כמה פעמים ראיתי, מבין החרכים, איך שממלאים את העגלות ל'חלמנו' בילדים ותינוקות, ע"י שזורקים אותם מהקומות הגבוהות - ישר לתוך העגלות... מגטו לודז' הגעתי לאושוויץ, מה שראינו שם... רח"ל. ילדים... נשים... זקנים... זורקים ודוחפים אותם לתאי הגזים... לקרמטוריום... ראינו ביניהם שם גם רבנים, תלמידי חכמים ואנשי מעשה.

כל היהודים שהיו בשואה, עברו את הטרנדיה באופן פיזי קשה מאוד. אבל ליהודי המאמין, הייתה מלחמה כפולה - מלחמה פנימית.

היות, שמצד אחד, הוא יתברך - קל מלא רחמים. והוא דורש מאתנו, שגם אנו נדבק במידותיו, ונהייה גם מלאי רחמים וחמלה על זולתנו - כמותו. כמו שאמרו חז"ל: "מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום" (שבת קלג:) וכאן רואים את הילדים... הנשים... הזקנים והצדיקים... זו הייתה באמת מלחמה פנימית!

אולם, כשהגענו אז למחנה הריכוז 'נויגאן' ושמענו את השמועס'ן של הרבי רב גרשון ר - רק זה היה מה שקרב אותנו להקב"ה! היות שאז גוף לא היה לנו, מה שנתר לנו אז - היה רק המחשבה, והוא הצליח להכניס בנו את האמונה השלמה בבו"ע, ואת הביטחון בו ית'. ואכן, כל הספקות נעלמו מאתנו, ע"י שהסביר לנו היטב, איך שאי אפשר לנו להבין כלל את מעשה ה' הנורא, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד וכו' וכו' ואת כל יסודי הדת והאמונה. ועל ידי כך הוא קרב אותנו לד' יתברך, עד כדי כך שהיינו קרובים לד' בכל רמ"ח אברינו!

הוא חקק בנו את ההרגשות הנעלות הללו, עד שבדברי רש"י הנ"ל היו תמיד על לוח ליבנו בהרגשה ובאמונה שלמה: "אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר - שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו! ארץ צייה ושממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר האמונה, ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות מקום צייה ושמונ!"

הלוא, שהייתי היום עם אלו ההרגשות והמחשבות ממה שהיה רב גרשון מדבר עמו אז - ממש כרחוק מזרח ממערב!

מיד שהגעתי למחנה, וראיתי שם את 'הישיבה' של רב גרשון, ועוד שהיה להם תפילין, מיד נדבקתי לקבוצה הזאת, ועברתי לצריף שלהם. וזה, אחרי שחצי שנה לא הנחתי תפילין, היות, שבאושוויץ זרקו לנו את התפילין שלנו. כל אחד הניח את התפילין של רב גרשון מספר שניות - ומיד העביר לבא בתור. שם, ראינו את מעלתו הרוחנית הגבוהה ומסירות נפשו לכלל ולפרט, ברוחניות וגשמיות - וזה חיק קרומם והשפיע רבות עלינו, כדלהלן:

תחיית המתים

רב גרשון לא חילל שבת אף פעם במחנה הריכוז! מי 'שהיה שם', מבין היטב, איזה מסירות נפש אדירה כרוכה בכך! שבת אחת, הקאפו הגרמני בא לקחת את רב גרשון לעבודה. רב גרשון מיד אמר לו: לא! היום שבת - אני לא הולך בשום פנים ואופן לעבוד! הוא אמר לרב גרשון: מה? לא הולך...?! הוא לקח מקל, והפליא בו את מכותיו, ולא הרפה, עד שממש הרג את רב גרשון. ראינו אותו ממש מת על הרצפה! רק כשראה הגרמני שרב גרשון הרג - הוא עזב את המקום.

היינו ארבעה אנשים באותה 'מיטה'... רב גרשון, ר' דוד שפרן, ר' יואל פוטושביץ ואנוכי. מיד שהלך הגרמני, ירדנו לרב גרשון, וראינו שיש בו עוד מעט רוח חיים... מיד שפכנו עליו מים, ועוררנו אותו מעלפוננו, והנה, ראינו לעינינו ממש תחיית המתים - בזכות מסירות נפשו על שמירת שבת קודש. ממש בחינת: 'בא ההרוג ברגליו'.

שמועס'ן בביטחון במחנות הריכוז!

"ימצאהו בארץ מדבר ובתוהו ילל ישימון יסובבנהו יבוננהו יצרנהו כאישון עינו" (דברים לב ז) וברש"י בד"ה 'ימצאהו בארץ מדבר': "אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו, מה שלא עשו ישמעאל ועשו" וכו' ובד"ה: 'ובתוהו ילל'

המדור הנפלא נערך מספר הזכרון על רבינו גרשון ליבמן זצ"ל, היו"ל ע"י מכון דעת חכמה תשואות חן להם על אדיבותם והסכמתם להדפסת הדברים ליזיכו הרבים

מהות חנוכה, התאמצות למצוה

מפורסמת קושיית ה'בית יוסף', מדוע תיקנו רבנן להדליק נרות חנוכה שמונה ימים הלוא הנס היה רק שבעה ימים, כי פך השמן שנמצא הספיק ליום אחד והיום הראשון כלל לא היה נס?

תירוץ נפלא הובא בשמו של הגה"צ **רבי גדליה איימן** זצ"ל: הבה נתאר לעצמנו את החשמונאים באים לבית המקדש אחר המלחמה ומוצאים אותו הפוך, הרוס ושבור, ומה שלא שבור מצאוהו טמא; אך לפתע הם מוצאים פך קטן של שמן, שלפי כל ההערכות הוא יספיק ליום אחד ואולי אף לפחות מכך (לפי חלק מהשיטות). המחשבה הראשונה שאמורה היתה לעלות על דעתם היא, שכיון שבלאו הכי לא יספיק השמן ליותר מיום אחד שהרי 'אין סומכין על הנס', אם כן מה לנו להדליק את המנורה ליום אחד? ננוח מעט מהמלחמה, נבנה ונשפץ מחדש את בית המקדש, נטהר את כל מה שנטמא, ורק אז נתחיל להפיק שמן טהור מזיתים טהורים, וכשיהיה די שמן כדי שתדלק המנורה מערב עד בוקר, יום אחר יום ברצף, נחל בעבודת בית המקדש - הדלקת המנורה ושאר העבודות; וכי למה להתחיל במצווה שבלאו הכי לא נוכל לעשותה בשלמות?

אך החשמונאים לא הלכו אחר לבם, ידיהם לא רפו ולא התעצלו ותירצו זאת בחוסר תועלת במעשה ההדלקה, אלא כאשר מצאו את פך השמן מיד בערה בהם מחדש חביבות המצווה והדליקו את השמן אפילו שיספיק ליום אחד בודד. הרי זה נס בפני עצמו, וכדי לציין אותו מדליקים גם ביום הראשון.

וכיוון שראה הקב"ה את התאמצותם שעשו כל מה שיכלו, אפילו שלא ציפו להצלחה כבירה ממעשיהם, עשה עמהם נס ומעט השמן דלק שמונה ימים שבהם טיהרו את בית המקדש, הפיקו שמן טהור והמנורה המשיכה לדלוק ברציפות.

מרגלא בפומיה של 'הסבא מנובהרדוק' זצוק"ל: "אף פעם איני חושב על דבר אם אני יכול לעשותו, אלא אם אני חייב לעשותו, כי אם אני חייב לעשותו אזי גם אוכל באמת לעשותו", וכל ימי חייו פעל ועשה כשמשנה סדורה זו לנגד עיניו ובזכותה צלח קשיים ומשברים רבים. גם כשהתרחשה מלחמת עולם וסכנה ריחפה על היכלי הישיבות, לא נפל לזרועות הייאוש. הוא המשיך לדבוק במשנתו ופעל ככל שידו משגת, וישיבתו פעלה נגד כל הסיכויים וההצלחה האירה לה פנים.